

Koldingbogen

ÅRSTAL: 2014

FORFATTER: Martin Philipsen Mølgaard

TITEL: Røde Kors i Kolding i 1945

KORT RESUME: Under Anden Verdenskrig ydede Røde Kors Hjælpekontorer et stort arbejde med blandt andet at hjælpe danske politiske fanger i tyske fængsler og De Hvide Busser. Foreningens arbejde sluttede ikke, da krigen var slut, hvor krigsfanger og flygtninge skulle forplejes indtil de kunne komme hjem til deres hjemlande igen.

Røde Kors i Kolding i 1945

Martin Philipsen Mølgaard

I krigens sidste tid blev der i Kolding og mange andre danske byer oprettet Røde Kors Hjælpekontorer for at hjælpe danske politiske fanger i tyske fængsler. Efterhånden blev det nødvendigt for Hjælpekantorets medarbejdere at varetage andre opgaver også, som da De Hvide Busser over flere omgange ankom til Kolding med løsladte fanger fra de tyske koncentrationslejre. Med krigens afslutning stoppede Røde Kors' arbejde ikke. Krigsfanger og flygtninge skulle forplejes, indtil de havde mulighed for at komme tilbage til deres hjemlande igen. Røde Kors' store indsats blev i stor udstrækning udført af frivillige, som ved hjælp af økonomisk støtte og ressourcer fra både kommune, forskellige institutioner og frivillige, sørgede for, at mange udsatte mennesker fik en god tilværelse ved krigens afslutning.

Røde Kors-teltet, der var rejst på hjørnet af Piledamsvej og Haderslevvej i 1945. Røde Kors-medarbejderne står klar til at modtage De Hvide Busser. Foto: Kolding Stadsarkiv.

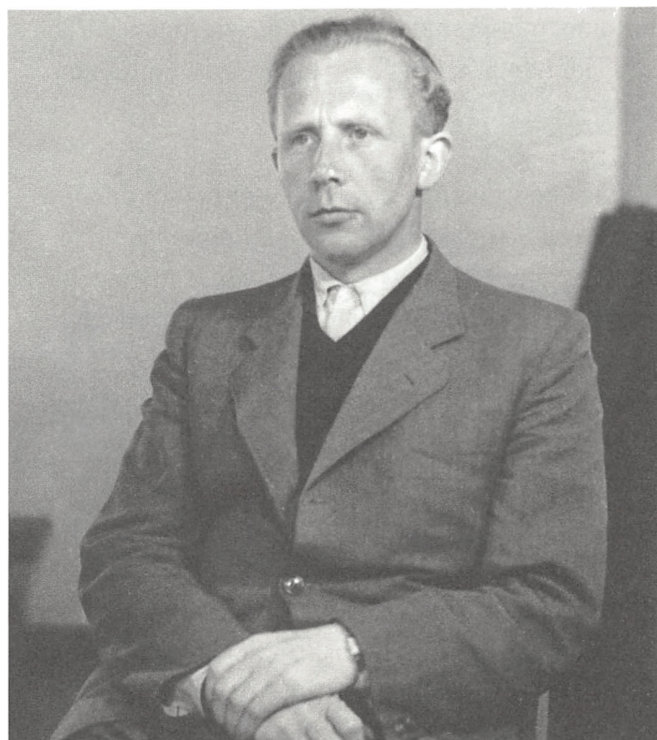

Gestapos hovedkvarter på Staldgården, hvor tortur og forhør af de danske modstandsfolk fandt sted.
Foto: Kaj Baagøe / Kolding Stadsarkiv.

Dansk Røde Kors' Hjælpekontor oprettes i Kolding

Den 1. januar 1945 blev Dansk Røde Kors oprettet i Kolding som en underafdeling af Dansk Røde Kors' Kontor for udenlandske Anliggender og Krigshjælp i København. Disse hjælpekontorer blev oprettet over hele Danmark i byer, hvor der var tyske fængsler, der havde danske politiske fanger indsat. Hjælpekontorerne var godkendt af Gestapos hovedkvarter i Shellhuset i København, og Gestapos underafdeling i Kolding, som lå på Staldgården, måtte derfor modvilligt acceptere Hjælpekontoret i Kolding. Gestapo var det hemmelige tyske statspoliti, som siden 1943 havde erstattet det danske politi, og som havde til opgave at forhindre statsfjendtlig virksomhed. Det var derfor Gestapo, som arresterede og foretog forhør og tortur af danske modstandsfolk og politiske fanger.

Dansk Røde Kors' Hjælpekontor i Kolding havde til opgave at være forbindelsesledet mellem Gestapo, de danske arrestanter og deres pårørende. Kolding Arrest var det største fængsel uden for København, så opgaven var omfattende. En af de første opgaver, Hjælpekontoret havde, var derfor at opnå besøgstilladelse til de pårørende og sørge for, at de indsatte kunne modtage pakker fra deres pårørende. Chefen for Gestapo i Kolding i 1945, Thees Burfeind, var noget uforstående over for nødvendigheden af dette, idet han oplyste, at de pårørende i forvejen havde denne mulighed ved blot at rette henvendelse til Gestapo. Den delegerede for Røde Kors' Hjælpekontor i Kolding, Asbjørn Rasmussen, forklarede derfor Thees Burfeind, at danskerne hellere gik til en institution som Røde Kors end til Gestapo.

Thees Burfeind, chef for Gestapo i Kolding fra 2. juni 1944 – 5. maj 1945. Foto: Gunnar Ebbesen / Kolding Stadsarkiv.

Det daglige arbejde besværliggøres

På Hjælpekontoret kunne man ofte ty til Gestapos Hovedkvarter i Shellhuset i København, hvis der fra Gestapo på Staldgården blev nægtet adgang til hjælpeorganisationen, eller den ikke fik de nødvendige tilladelser. Gestapo i København havde nemlig muligheden for at tilsidesætte beslutningerne i underafdelingerne. Gestapo i Kolding brød sig ikke om at blive underkendt. For at hævne sig på både Røde Kors, der gik udenom afdelingen i Kolding, og hovedkvarteret, der tilsidesatte beslutninger truffet

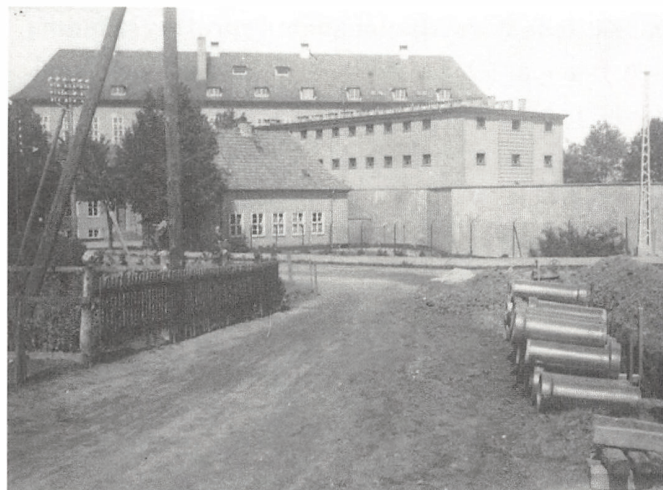

i Kolding, gjorde man alt for at besværliggøre Røde Kors' daglige arbejde på Staldgården og i Kolding Arrest.

Besværliggørelsen af arbejdet kom blandt andet til udtryk ved de pakker, som skulle udleveres til de indsatte. Ofte blev der truet med, at Gestapo ville nægte adgangen til fængslet, men ved at hævde retten til at komme der med disse pakker, blev der altid givet tilladelse. Der forsvandt dog ofte dele af pakkerens indhold.

De tyske fangevogtere i Kolding Arrest var ikke fra Gestapo, men fra den tyske værnemagt, og de var i et betydeligt omfang imødekommende over for Røde Kors-medarbejderne. De brød sig ikke om Gestapo og nazismen, og de hjalp i stor udstrækning de udsendte medarbejdere fra Røde Kors. De lettede dagligdagen for de indsatte, og især underofficeren Fritz Rühle gjorde en stor indsats for de indsatte og for modstandsbevægelsen. Han sørgede blandt andet for, at hemmelige beskeder kunne smugles ind til de indsatte.

For yderligere at besværliggøre Røde Kors-medarbejdernes arbejde sendte Gestapo på Staldgården ofte stikkere til Hjælpekontoret for at prøve at få oplysninger ud af medarbejderne, og især den næstkommanderende i Gestapo i Kolding, Hansen, gjorde, hvad han kunne for at besværliggøre det daglige arbejde. Det var ham, der sendte stikkere til Hjælpekontoret, og han oplyste også, at han kunne få adgang til Hjælpekontoret på alle tider af døgnet,

Kolding Arrest i 1940'erne, hvor Røde Kors-medarbejderne fra januar 1945 dagligt blandt andet sørgede for at levere pakker til de indsatte.

Foto: Kolding Stadsarkiv.

hvis det passede ham. Han mødte dog det svar, at han var velkommen i Hjælpekontorets åbningstid, og at de intet havde at skjule. I alt var der i løbet af den periode, hvor Røde Kors ydede hjælp til arrestanterne, 337 indsatte, som fik udleveret 425 pakker og over 500 personlige breve.

De Hvide Busser

I krigens sidste fase blev der etableret en redningsaktion kaldet De Hvide Busser, som skulle sørge for at hente skandinaviske fanger ud af tyske lejre. Fra de allieredes hovedkvarter blev der udsendt en erklæring om, at alle fanger i koncentrationslejrene skulle blive, hvor de var, indtil de allierede tropper kunne befri dem. Denne besked nåede også frem til nogle civilt internerede skandinaviske fanger i

Danske og norske fanger føres i 1945 ud af en kz-lejr til De Hvide Busser for at blive transporteret til Sverige. Foto: Kolding Stadsarkiv.

Tyskland, som mente, at mange ville dø, inden de allierede nåede frem. Det var derfor nødvendigt at iværksætte en redningsaktion med mulig hjælp fra Sverige, som havde forholdt sig neutralt under hele krigen, og som derfor kunne være en god mægler. Lederen af SS, Heinrich Himmler, der var hovedansvarlig for de tyske koncentrationslejre, havde efterhånden indset, at Tyskland ville tabe krigen, og han så også det neutrale Sverige som en god mægler for de tyske forslag i forbindelse med de kommende fredsforhandlinger. Den norske eksilregering kunne derfor også godt se fordelene i, at Sverige blev inddraget i redningsaktionen, og de gav derfor den norske ambassade i Stockholm tilladelse til at få svenskerne med på idéen. Den svenske udenrigsminister var positiv overfor forslaget, og han sendte derfor den næstkommanderende for det svenske Røde

Kors, Grev Bernadotte, til Berlin for at forhandle med blandt andre Heinrich Himmler. Forhandlingerne bar frugt, nok især fordi Heinrich Himmler ønskede nogle gode relationer til Sverige, hvis de også skulle mægle ved fredsforhandlingerne.

I starten af marts 1945 kunne de første transporter derfor afgå fra Sverige over Danmark og mod Tyskland. Transporterne i Tyskland var dog forbundet med stor fare, idet de allierede kontrollerede luftrummet og angreb trafikken på de tyske veje. Busserne blev derfor malet hvide med røde kors påmalet for at undgå angreb. Fra den 8. april blev De Hvide Busser en fælles dansk/svensk aktion, som tilførte adskillige danske busser og ambulancer til kolonnen. Disse var også hvidmalede, men havde Dannebrog påmalet i stedet for røde kors.

Forplejning af fangerne i De Hvide Busser i Kolding

Fra marts og de følgende måneder blev adskillige skandinaviske fanger og fanger af andre nationaliteter reddet ud af de tyske koncentrationslejre takket være De Hvide Busser. Fangerne blev sendt via Danmark videre til Sverige, hvor de skulle opholde sig, så længe krigen varede. Mange af transporterne gjorde holdt i Kolding på vejen mod Sverige, og Røde Kors' Hjælpekontor i byen gik straks i gang med forplejningen af fangerne. Dette blev gjort samtidig med, at man fortsatte med at sørge for de indsatte i Kolding Arrest.

Den første transport af De Hvide Busser, der nåede Kolding, kom den 21. april 1945. Hjælpekontoret

De Hvide Busser stoppede i Kolding på vejen mod Sverige. Hver gang stimlede en stor folkemængde sammen om busserne for at se, om der var pårørende med. Foto: Kolding Stadsarkiv.

var ikke forberedt på den store opgave, det var, at sørge for forplejningen af alle disse fanger. I starten var det derfor kun under improviserede forhold på Haderslevvej, at forplejningen fandt sted. Det stod dog hurtigt klart, at det var nødvendigt med mere ordnede forhold til alle disse fanger under deres gennemrejse. Derfor blev der opslået et stort telt på hjørnet af Haderslevvej og Piledamsvej. Her blev der blandt andet smurt tusindvis af madpakker, som et stort antal frivillige koldingborgere velvilligt hjalp til med på alle tider af døgnet. En stor del af byens borgere stimlede desuden sammen om De Hvide Busser, når de ankom til teltet for blandt andet at finde eventuelle pårørende, der skulle befinde sig ombord på busserne.

I alt blev der registreret 21 bustransporter i Kolding i løbet af den periode, som redningsaktionen forløb over. Derudover blev en del fanger også ført med tog over Danmark og videre til Sverige. I alt blev der foretaget 12 togtransporter i perioden. Redningsaktionen sørgede for, at over 15.000 fanger blev reddet ud af Tyskland inden krigens afslutning, og af disse var lidt over halvdelen skandinaver. Resten var blandede nationaliteter. Langt de fleste af dem, der blev reddet ud af Tyskland inden krigens afslutning, kom igennem Kolding på deres vej til Sverige, og det krævede store ressourcer, både menneskelige og økonomiske, at sørge for disse mennesker. Mange private og flere institutioner hjalp med den økonomiske hjælp udover at hjælpe til som frivillige sammen med hovedafdelingen af Røde Kors i København og Kolding Kommune.

Røde Kors' arbejde i Kolding efter kapitulationen

Den 4. maj 1945 klokken 20.35 kom budskabet i radioen om, at Tyskland havde overgivet sig i Holland, Nordvesttyskland og Danmark. Kapitulationen ville dog først træde i kraft den 5. maj 1945 klokken 8.00. Dette betød, at de indsatte fanger i Kolding blev sat på fri fod i løbet af formiddagen den 5. maj, og dermed var denne del af Røde Kors' arbejde afsluttet. Røde Kors-medarbejderne havde dog stadig mange opgaver, selvom de nu ikke længere skulle sørge for de indsatte.

Kort efter kapitulationen fik Dansk Røde Kors nu ansvaret for at sørge for de allierede krigsfanger, som befandt sig i Danmark. I Kolding befandt der sig

Røde Kors-medarbejdere sørgede blandt andet for at smøre madpakker til passagererne i De Hvide Busser. Der blev smurt madpakker til over 15.000

fanger, som gjorde holdt i Kolding.
Foto: Kolding Stadsarkiv.

De Hvide Busser fra Danmark var malet hvide med Dannebrog for ikke at blive beskudt fra luften.
Foto: Kaj Baagøe / Kolding Stadsarkiv.

også et betydeligt antal allierede krigsfanger, og det blev nu Hjælpekontorets opgave at sørge for forplejningen af disse mennesker og sørge for, at de havde et sted at være. Til dette formål fik Røde Kors derfor stillet nogle tidligere tyske barakker samt Badmintonhallen på Østerbrogade til rådighed. I begyndelsen var førsteprioriteten at sørge for disse mennesker, og først efterhånden blev det muligt at sortere dem efter nationalitet, hvorefter man løbende kunne sende dem hjem til deres respektive hjemlande.

En stor del af arbejdet var at få fangerne og flygtningene til atter at vænne sig til en normal tilværelse. Mange af de mennesker, som blev indkvarteret i Røde Kors-lejrene, var tidligere indsatte i tyske fangeleje eller tyske flygtninge, som var på flugt fra det tyske sammenbrud.

Badmintonhallen var blevet opført i 1937, men i 1945 blev den brugt til at huse flygtninge, som manglede et sted at være efter krigen. Foto: Kolding Stadsarkiv.

Der var flere forskellige måder, hvorpå man kunne vænne dem til en normal tilværelse igen. Mange blev sat til at hjælpe til i lokalområdet med markarbejde og i køkkener. Derudover sørgede Røde Kors også for, at mange af de allierede krigsfanger kunne komme på besøg ude blandt borgerne i Kolding.

Den italienske krigsfange

En af de allierede krigsfanger, som kom på besøg ude blandt borgerne i Kolding, var italieneren Angelo La Cognata. Han var blevet indkaldt som 19-årig til den italienske hær i Torino i 1942. Italien var da allieret med Tyskland, men i september 1943 underskrev landet en fredsaftale med de allierede. Dette skyldtes, at Italien havde mistet sine afrikanske kolonier til de allierede, og som herefter var gået i land i Italien. Italien kæmpede nu på samme side som

de allierede - mod tyskerne, hvilket betød, at mange italienske soldater blev taget til fange og sendt nordpå. En af disse var Angelo La Cognata. Han blev efter sin tilfangetagelse først sendt til Hamborg, herefter Rusland og så retur til Hamborg, inden han i maj 1945 blev sendt til Danmark for at være vejarbejder for tyskerne. Kort efter ankomsten kom kapitulationen dog, og han havnede i stedet hos Røde Kors i Kolding. Han lagde især mærke til danskernes venlighed og hjælpsomhed overfor krigsfangerne, så man ikke skulle længes så meget hjem.

Angelo La Cognata var ude ved mange forskellige familier og spise, og her lærte han de danske manerer at kende. Han mindedes især en dansk familie, hvor han blev gode venner med familiens tiårige søn Egill. Der var ofte sprogproblemer, da han ikke kunne dansk og kun lidt tysk, men Egills søster fungerede som tolk og guide i området. Gæstfriheden blandt de danske familier fik ham til at nyde de fire måneder, han i alt opholdt sig i Danmark. Den sidste tid i Kolding var derfor bevægende for Angelo La Cognata, da han i september 1945 skulle tage afsked med de mange mennesker, han havde knyttet bånd til. Især den sidste aften, hvor han tog afsked med Egill og hans familie, var meget bevægende. Han holdt dog kontakten med familien i mange år efter krigen, indtil de mistede kontakten i 1963.

I 1988 ønskede Egill imidlertid at genfinde sin gode ven fra Italien. På det tidspunkt var Egill politimand, og han sendte derfor et brev til kollegaerne i Ragusa, hvor Angelo formentlig befandt sig. Det lykkedes at

Den italienske krigsfange Angelo La Cognata på besøg hos familien Steiness i 1945, som han lærte at kende rigtig godt. På armen er det Vibeke Steiness, mens Egill Steiness står ved siden af. Foto: Privateje / Kolding Stadsarkiv.

lokalisere Angelo igen, og historien blev slået stort op i den sicilianske avis La Sicilia. Det efterfølgende år genså de to gamle venner på Sicilien med deres familier.

De sidste krigsfanger og flygtninge rejser hjem

Angelo La Cognata var i Danmark i cirka fire måneder, inden han igen kunne komme hjem til Ragusa i Italien efter tre år. Krigsfangerne blev løbende sendt hjem, når der var mulighed for det, og i marts 1946 var der kun et fåtal lettiske fanger tilbage.

Sagen forholdt sig anderledes for de tyske flygtninge, der var kommet til landet i krigens sidste dage. Disse blev kort efter kapitulationen interneret i blandt andet de tidligere tyske barakker på Kløvervej, den såkaldte Kløvervejslejr. Her var de indespærret bag pigtråd, og de måtte ikke omgås lokalbefolkningen, men der var dog mulighed for at gå i skole og lave mad selv. Fra november 1946 begyndte man at hjemsende de tyske flygtninge, og Kolding blev en gennemgangsby for tyske flygtninge fra hele Danmark, der skulle hjem til Tyskland. I februar 1949 forlod de sidste flygtninge Kolding.

Røde Kors' humanitære indsats i Kolding gjorde en stor forskel for en stor gruppe mennesker. Både indsatte, krigsfanger, flygtninge og mange andre havde stor glæde og gavn af den indsats, som især mange frivillige bidrog med.

Referencer

- Baagøe, K. og Ebstrup, E. *Kolding under besættelsen*, Konrad Jørgensens Forlag 1946.
- Dedenroth-Schou, Birgitte og Jørgensen, Tove. *Besat og befriet – erindringer fra besættelsestiden i Kolding*, Kolding Stadsarkiv 1995.

Kilder

- A2065, Røde Kors 1919-1963, Kolding Stadsarkiv.
- La Sicilia, avisartikel 1988.

Tyske flygtninge i Kolding i 1945. Tyske flygtninge blev modsat flygtninge fra andre lande interneret for

sig selv, og de måtte ikke omgå lokalbefolkningen. Foto: Kolding Stadsarkiv.